

СЕМЕЙСТВО

РАБОТА

ОДЛИЧИВАНЕ

ЖЕНИТЕ
РОМКИ
ПОАТО
МОЖАТ

УСПЕХ

**Женска граѓанска иницијатива
АНТИКО**

**„Жените Ромки тоа го можат
- Збирка на текстови“**

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

**СКОПЈЕ
2012**

„Жените Ромки тоа го можат – Збирка на текстови“

СОДРЖИНИ:

1. Вовед

- ❖ Основни информации за програмата „Жените тоа го можат“
- ❖ Зошто да се организираат обуките „Жените тоа го можат“
- ❖ Зошто жените во политиката
- ❖ Што ни покажува искуството

2. Род и пол

- ❖ Поим

3. Родови улоги

- ❖ Улогата на мажот
- ❖ Тројната улога на жените

4. Женски човекови права

- ❖ Значењето на концептите

5. Женски прашања

- ❖ Насилство врз жените; женско здравје; образование на жените; жените и економијата; учество на жените во одлучувањето
- ❖ Како овие прашања меѓусебно се поврзуваат
- ❖ Разлики помеѓу женските и социјалните прашања

6. Општествено ангажирање на жените

- ❖ Социо - културни фактори
- ❖ Третирање на жените во политичките партии
- ❖ Изборни модели; улогата на медиумите
- ❖ Јавната и политичката сфера
- ❖ Приоритетни теми и организирање на политичкиот живот

7. Политика – политика на женски начин

8. Уметноста на аргументирањето и дебатирањето

9. Техники на доминација

10. Создавање на мрежи – вмрежување

11. Јавно застапување

12. Креативно решавање на проблеми – јавна акција

13. Вклучување на родовите односи во главните текови на општеството (gender mainstreaming)

ВОВЕД

„Општеството во кое гласот на жените не се слуша, не е помалку женско. Тоа општество е помалку човечко“.

Мери Робинсон

1.1. Основни информации за програмата „Жените тоа го можат“

Жените тоа го можат е програма на жените од Норвешката Лабуристичка партија, која се применува од 80-тите години на 20-от век и има за цел да ги поттикне и поддржи жените активно и успешно да се вклучат во јавниот и во политичкиот живот.

Програмата од 2000-та година почна да се имплементира и во земјите на Југоисточна Европа, под раководство на работната група „За рамноправност меѓу половите при Пактот за стабилност“.

Оваа програма од 2001-ва година успешно се имплементира во повеќе земји на Југоисточна Европа од страна на Норвешката народна помош (НПА), во соработка со женскиот сектор во регионот.

Женската граѓанска иницијатива АНТИКО, регионалната програма **Жените тоа го можат** во континуитет и многу успешно ја имплементираше од 2002-ра до 2009-та година.

Преку имплементацијата на досегашните проекти и продолжувањето на имплементацијата на оваа програма со проектот „Жените Ромки тоа го можат“ поддржан од Open Society Foundations, дава поддршка во охрабрувањето и подигањето на самодовербата на жените Ромки за нивно активно вклучување во јавниот и политичкиот живот на земјата.

Еден од важните сегменти на оваа програма е дефинирањето на родовата димензија на женскиот јавен активизам, како и

зголемувањето на политичко –управувачките знаења, вештини и способности.

Наша долгорочна цел е да дадеме придонес во процесот на зголемувањето на бројот на жени Ромки во политиката и во позиции каде што се донесуваат одлуки.

1.2. Зошто ги организираме обуките „Жените Ромки тоа го можат“

Често пати жените иако се висококвалификувани и способни, не се свесни за своите знаења и способности, бидејќи имаат малку самодоверба во себе. Оваа состојба е детерминирана од постоечките родови односи, родовите улоги – односно постоењето на висок степен на патријархални вредности – предрасуди и стереотипи кои ги ограничуваат и маргинализираат жените, особено тие од најранливите групи на општеството.

Целта на овие обуки е да се зголеми самодовербата на жените, да се поттикнат на самоосвестување и самозапознавање – да помогне во унапредувањето и зацврстувањето на нивната положба во јавниот и политичкиот живот.

Еден од ефективните начини за постигнување на оваа цел, е учество на интерактивни работилници и тренинзи од програмата „Жените тоа го можат“ каде преку модули – адекватни вежби, се зајакнуваат политичко – управувачките капацитети на жените.

1.3. Базична програма

Програмата има за цел:

- Да даде придонес жените да ги надминат родовите предрасуди и стереотипи;
- Да ги охрабри жените од повеќе структури и професии, активно да се вклучат и да преземаат улоги и одговорности во јавниот и политичкиот живот;

- Да го поттикне и поддржи женскиот активизам и самоорганизирањето во локалните заедници;
- Да им помогне на жените да го дефинираат родовиот концепт на своето општествено ангажирање;
- Да ги развиваат и унапредат политичко – управувачките вештини и способности.

1.4. Активно учество на жените во јавниот и политички живот

Оваа програма е наменета за жените од политичките партии и за сите жени коишто сакаат да бидат јавно активни, да се вклучат во политиката и да бидат на позиции каде што се донесуваат одлуки.

Обуките им помагаат на жените во нивното секојдневно политичко работење, придонесуваат кон зајакнување на нивните капацитети и мотивираност, но и влијаат, жените да дефинираат свои аргументи и формираат свои ставови за прашањата на заедницата.

Жените низ процес на едукација треба да разберат дека политиката може да биде место каде што жената ќе ги презентира своите знаења, вештини способности и искуства, кои истовремено ќе значат и обезбедување на развој во процесот на постигнувањето на родовата рамноправност.

1.5. Содржини

Овој прирачник е избор на содржини, кои ќе имаат улога на дополнителен извор – алатка, што ќе им обезбеди и помогне на жените Ромки, но и на други жени од различни структури, нивоа и категории, да ги прошират и збогатат своите знаења, вештини, способности и искуства во областа на родовите прашања, политичкото ангажирање, женскиот јавен активизам и поврзувањето.

1.6. Зошто жени во политиката?

Формалната и неформалната еднаквост меѓу жените и мажите е фундаментално човеково право.

Жените претставуваат една половина од популацијата. Еднаквоста е паритет на претставување и унапредување на нацијата.

Жените исто така, претставуваат една половина од потенцијалните таленти во општествата и просперитетот на човештвото. Нивното отсуство при донесувањето одлуки е загуба за општеството во целина.

Балансираното учество на жените и мажите во донесувањето одлуки произведува различни идеи, вредности и начини на однесување за поправеден и поизбалансиран свет за сите.

Воедно, тоа е и важен предуслов за траен мир, економска стабилност и општа благосостојба во локални, регионални и светски рамки.

1.7. Како ќе работиме?

- Ќе го демистифицираме поимот политика и ќе понудиме концепт на секојдневна политика како лична граѓанска одговорност;
- Ќе ги развиваме политичко – управувачките вештини за дебатирање, преговарање, формирање став, аргументирање, јавен настап, невербална и вербална комуникација; планирање на активности, техники за надминување на доминацијата;
- Ќе понудиме сет на знаења за начинот на функционирање на организациите на демократското општество;
- Ќе зборуваме за положбата на жените во приватната и во јавната сфера.

1.8. Што ни покажува искуството?

Искуството покажува дека зголемениот број на жени во врвовите на политичката моќ отвора нови перспективи за:

- **соборување на вековните стереотипи** за жените како објект кој може да биде само добра домаќинка, секс-симбол и личност којашто се поврзува само со приватната сфера на животот;
- **воведување нов стил на политичка комуникација**: развивање култура на меѓусебна поддршка, ослободување од невкусните шеги, развивање стил на меѓусебно почитување;
- **менување на карактерот на политичките одлуки**: жените бараат и овозможуваат во креирањето на одлуките да учествува поширок круг на заинтересирани страни;
- **докажување дека секоја жена без разлика на нејзиното социјално, етничко или религиозно потекло** има капацитети, знаења и вештини да се вклучи во јавниот и политичкиот живот. Затоа што „Жените тоа го можат“. Тие се успешни во политиката, а и како донесувачи на одлуки.

**Женска граѓанска
иницијатива АНТИКО
Скопје, февруари 2012**

2. ПОЛ И РОД

Најчестата дефиниција на **ПОЛ** и **РОД** е: **Пол** се однесува на биолошките разлики меѓу жената и мажот кои, главно, се трајни и универзални. **Род** се однесува на општествено конструираните улоги на жените и на мажите, односно начинот како едно општество ја гледа улогата на мажите, а како на жените и што очекува од нив. Очекувањата зависат од повеќе фактори: културни, политички, економски, општествени и религиозни. На нив влијаат и обичаите, класната и етничката припадност, како и предрасудите и стереотипите коишто доминираат во едно општество. **Ставовите и однесувањата што се поврзани со родот се научени (здобиеени) и можат да се менуваат.**

Разликите во однос на разбирањето на општествените улоги на мажите и на жените може да се забележат во различни контексти:

Општествен контекст

Различни очекувања од улогата на мажите и на жените: мажот – глава на семејството, тој што заработува; жената – таа што се грижи и што го негува семејството.

Политички контекст

Разлики во начинот како жените и мажите ги делат моќта и авторитетот: мажите се поприсутни во националната и во високата политика, жените се поприсутни на локално ниво и во локалната политика, која е поврзана со нивната улога во домаќинството.

Образовен контекст

Разлики во можностите за добивање образование и различните очекувања од девојките и од момчињата: семејството повеќе го насочува образованието на машките деца, отколку на женските. Девојките почесто се школуваат на помалку престижни насоки.

Економски контекст

Разликите во можностите на градење кариера, контрола на финансиите и други продуктивни вредности; кредити; заеми;

сопственост над имотот и земјиштето.

3. РОДОВИ УЛОГИ

Биолошките разлики меѓу мажите и жените, главно, **не** се менуваат: луѓето се или жени или мажи. Но, сепак карактеристиките што им се припишуваат или одговорностите што им се доделуваат се разликуваат во зависност од разликите во културата, општеството и историскиот период.

Родовите улоги се активности што им се доделуваат на мажите и на жените врз основа на претпоставените разлики. **Поделбата на трудот** е термин што се користи во практиката со цел да ги одреди улогите и задачите што им се припишуваат на жените и мажите врз база на претпоставените карактеристики и атрибути, наместо врз индивидуални способности и вештини.

3.1. Улогата на мажот

Во најразвиените земји на светот сè помалку работи се препознаваат како типично женски или машки. Сепак, во помалку развиените општества мажите имаат многу повидлива и попризната улога од жените. Тие, по правило, се повеќе вреднувани затоа што се мажи и се поплатени за својата продуктивна работа, за разлика од жените. Во тие општества на мажите им се доделуваат работи коишто се квалификуваат како општествено значајни и економски продуктивни. Мажите, обично, не работат семејни и домашни работи. Тие повеќе се ангажирани во јавни и општествени сфери и тоа најмногу во рамките на политичките организации и менаџментот.

3.2. Тројната улога на жените

Денес, во многу општества, трудот или работата се делат на три главни категории:

Продуктивна улога

Вклучува производство на добра и услуги за потрошувачка и заработка надвор од домот.

Репродуктивна улога

Се однесува на грижата и одржувањето на домаќинството и неговите членови, вклучувајќи го раѓањето и грижата за децата.

Општествена, социјална/јавна улога

Ги вклучува задачите и одговорностите што се реализираат за благосостојба на целата заедница. Тоа се организациски работи и работи коишто даваат поддршка (општествени настани и услуги), но донесувањето на одлуки и евалуацијата речиси никогаш не се во нивниот делокруг.

Работите во кои жените се најмногу ангажирани во трите категории се однесуваат на оние работи коишто не носат финансиска добивка. Жените во поголемиот дел на случаи се дефинираат исклучиво со термини од аспект на нивната репродуктивна улога, кои, пак, се однесуваат на активности коишто имаат карактер на репродуктивна функција. На оваа улога, заедно со нивната работа во заедницата, се гледа како на природна. Бидејќи оваа улога не носи заработка, таа не се препознаваа и не се вреднува како економски продуктивна. Придонесот на жените во националната економија и развој не се вреднува високо и тој останува невидлив.

Исто така, во многу општества, жените работат во продуктивната сфера обработувајќи мали површини земја во кругот на системите на домаќинството. Овој труд повеќепати не се вреднува како работа и не е платен. Жените можат да имаат и други улоги, кои, обично, се профитабилни и носат заработувачка во формалните и во неформалните економски сектори, меѓутоа економски продуктивната улога на жените, за разлика од таа на мажите, е за неколкупати помалку вреднувана и помалку призната.

Родовите улоги и одговорности се разликуваат од култура до култура и можат да се менуваат со текот на времето. На пример, во Индија за неквалификувана работа се смета „женската работа“, а во Африка тоа е „машката работа“. Во Европа и во Америка придонесот што го даваат мажите со извршување на домашните работи и обврски сè повеќе станува важен и видлив.

4. ЖЕНСКИ ЧОВЕКОВИ ПРАВА

Човековите права треба да бидат гарантирани и достапни за сите луѓе, без да се земаат предвид нивните разлики. Тоа значи дека суштината на концептот на човековите права се наоѓа во неговата универзалност. Заштитата на човековите права е загарантирана со највисоките правни акти – Националниот Устав и закон.

Човековите права се создадени во рамките на меѓународното право и истовремено се гарантирани и заштитени со многу значајни документи на ОН: Универзална декларација за човековите права, Меѓународен пакт за граѓанските и политичките права, Меѓународен пакт за економските, социјалните и културните права и голем број други меѓународни документи и конвенции.

Меѓутоа, универзалниот концепт на човековите права често не ги опфаќа, ни по содржина, а најмалку со примена, правата на жените. Почитувањето на правата на жените често е недостапно, скратено или сосема негирано. Ова се случува како на ниво на законските прописи, кога законот ги дискриминира или ги намалува правата на жените во однос на мажите, така и со примена на обичајните правила на однесување. Со доследно почитување на обичаите, правата на жените често може и да се прекршат.

Така, на пример, забраната за абортус претставува прекршување на правото за слободно родителство, или забраната за школување на женските деца е прекршување на правото за образование.

Затоа, идентификувањето на женските права како посебна категорија на човековите права е неопходно, бидејќи со тоа стануваат видливи сите облици на дискриминација на жената, а тоа овозможува полесен приод кон спречување и елиминирање на дискриминацијата.

Кога зборуваме за прекршувања на женските човекови права, мислиме на специфичните прекршувања коишто се случуваат

само затоа што станува збор за жени. Ова произлегува од нивната подредена положба во семејството и во општеството, која во повеќето случаи е во сооднос со очекуваната улога и стереотипите. Стереотипите поврзани со полот, по правило, ги занемаруваат специфичните интереси и реалните потреби на жените. Со идентификувањето на женските права како посебна категорија човекови права се овозможува да бидат признати и заштитени.

4.1. Значењето на концептот за женски човекови права

Значењето на концептот за женските човекови права е во:

- Поднесување барање за целосна и соодветна државна и меѓународна правна заштита;
- Општествено признание;
- Достапност до сите жени.

Поголемиот дел од жените сèуште се ангажирани во приватната сфера. Затоа вклучувањето на националните и на меѓународните институции во обезбедувањето поголема заштита на женските права останува нерешено. Приватната сфера сè уште претставува параван за прекршување на правата. Со воведувањето на женски човекови права, како легитимна категорија, сите видови дискриминација се третираат со голема сериозност. Со други зборови, се покажа дека општествената, политичката, образовната, културната и семејната сфера се подеднакво плодна почва за различни облици на дискриминација врз жените.

Со стапувањето на сила на Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените (CEDAW) во 1979-та година како еден од најзначајните и најопфатните документи коишто се однесуваат на женските човекови права, „се озаконија“ вековните заложби за признавање и унапредување на женските човекови права. Со овој документ се одредија и механизмите за заштита. CEDAW претставува рамка и патоказ за државите, кои како нејзини потписници гарантираат уживање и заштита на правата на жените и елиминирање на половата дискриминација.

Конвенцијата за елиминирање на сите форми на дискриминација врз жените е резултат на повеќедецениската работа на Комисијата на ОН за одредување на статусот на жените, во соработка со националните и меѓународните женски организации и групи. Комисијата се формира со цел надгледување и понатамошно унапредување на положбата на жените. Конвенцијата ги афирмира принципите на еднаквост и рамноправност помеѓу родовите/половите и упатува барања до државите – потписнички да преземат соодветни мерки, вклучувајќи и законодавни, со цел да се обезбеди почитување и примена на човековите права и на основните слободи.

Од гледна точка на меѓународното право, гаранција за почитување на човековите права е државата, а истото се однесува и на женските човекови права. Тоа значи дека државата треба да ги формулира механизмите што ќе овозможат нивно остварување. Исто така, таа треба да изгради заштитни системи во случај да бидат прекршени.

Според CEDAW основна задача на државата е во националните уставни закони и подзаконски акти да ги признае женските човекови права и во сите сфери да обезбеди нивна заштита. Државите, исто така, се должни да ги укинат казнените одредби и обичаи и да ги напуштат сите форми коишто овозможуваат практикување дискриминација врз жените.

Некои од механизмите за заштита коишто се препорачуваат во Конвенцијата се државите да формираат посебни трибунали во случај на кршење на женските човекови права. Таа, исто така, ја промовира политиката за донесување привремени мерки – кои се сметаат за средства на позитивна дискриминација (во некои земји се употребува терминот – афирмативна акција). Со нив би се афирмирале жените во одредени ситуации или специфични области. Овие мерки се насочени кон забрзувањето на процесот за постигнување „рамноправност“ во тие сфери каде што дискриминацијата на жените е многу очигледна. Мерките на позитивната дискриминација ќе бидат укинати веднаш штом ќе се потврди дека е воспоставена еднаквост меѓу двата рода/пола.

Со застапувањето на концептот на женските човекови права го истакнуваме нашето право за еднаков третман пред законите и општеството. На овој начин бараме да не бидеме различни, ограничени и спречени врз база на половата припадност само затоа што сме жени, да имаме право на заштита ако нашите права се повредени или прекршени. Но, сепак, треба да се истакне дека промоцијата и заштитата на женските човекови права нема да бидат ефективно реализирани без поврзување и проширување на женските групи за поддршка и на женските мрежи и без нивно активно дејствување во областите на женските прашања.

5. ЖЕНСКИ ПРАШАЊА

Прашањата коишто се клучни за позицијата на жената во денешниот свет се групираат во 5 категории:

1. Насилството врз жените;
2. Здравјето на жените;
3. Образованието на жените;
4. Жените и економијата;
5. Учеството на жените во донесувањето одлуки;

Сите овие прашања се многу комплексни и поврзани со други прашања. Затоа, ниеден од овие проблеми не може да се третира одделно, односно решавањето на секој од нив зависи од решавањето на другите. Со решавањето на петте прашања може да се каже дека ќе се подобри позицијата на жените.

5.1. Насилството врз жените

Насилството врз жените е еден од постојните проблеми со кој голем број жени, се соочуваат секојдневно. Насилството, обично, се дели на 2 категории: семејно насилство и сексуално насилство. Насилството врз жените вклучува и други форми, кои некогаш ги забораваме, особено ако се географски оддалечени од нас, а тоа се насилствата врз жените за време на војните, осакатувањето на гениталиите и систематско занемарување и намерно абортирање на женски деца.

Семејното насилство се јавува во повеќе форми, а во најгруби црти може да се подели на психичко, физичко и економско. Сексуалното насилство, исто така, содржи повеќе подоблици: силување, силување во брак, силување на состаноци, сексуално вознемирување, трговија со жени.

Насилството врз жените за време на војните е категорија што дури во последно време доби заслужено внимание. Оваа масовна појава често е резултат на планирани силувања жени од „непријателските нации“. Таа, исто така, вклучува и организирано отворање многубројни јавни куќи во кои жените од „непријателските нации“ се принудени да се проституираат.

Гениталното осакатување е присутно во Африка и во Средниот Исток. Применувањето на оваа форма на насилство има за цел да ја поврзе жената со бракот и да обезбеди контролирање на нејзината сексуалност и осигурување на невиноста пред да се стапи в брак.

Систематското занемарување на женските доенчиња (во однос на исхраната и исполнувањето на потребите на децата до 5 години) или намерното абортирање на женските деца, е сериозно насилство, кое може да се забележи насекаде низ светот. Но, тоа, сепак, е најизразено во Кина и во Индија.

Се наметнува прашањето зошто насилството врз жените го третираме како посебно прашање, издвоено од генералното насилство коешто постои и е присутно во општеството? Одговорот е дека овој вид на насилство е последица на неизбалансираната моќ што постои помеѓу половите. Таму каде што мажите имаат поголема моќ, насилството врз жените ја демонстрира таа моќ и овозможува одржливост на оваа состојба. Патријархалното општество, исто така, се обидува да ја задржи оваа состојба бидејќи проблемот го третира како проблем на семејството (тие се нивни лични проблеми), или ја префрлува вината на жената („таа го поттикнала на тоа“ или „сама го заслужила тоа“) и на крај, тенденцијата насилството да се претстави како безопасно - „само двапати ја удрил по лицето со шлаганци“. За тоа колку се овие прикажувања искривени

зборуваат и овие податоци: на пример, во Америка секој ден 10 жени се жртви на своите партнери, а во Русија, речиси една половина од сите жртви се жени коишто се убиени од своите партнери.

5.2. Здравјето на жената

Здравјето на жената опфаќа неколку категории, на прво место се женските репродуктивни права, кои даваат право на жената сама да донесува одлуки за своето тело, контрацепцијата и за правото на абортус. Освен овие категории, се набројуваат и сексуално преносливите болести на кои жените се поизложени од мажите, потоа канцерогените заболувања на дојката, како и сè што е поврзано со мајчинството, бременоста и породувањето.

Феминистките сметаат дека здравјето има пол и тоа не само во однос на биолошките разлики помеѓу мажите и жените. На здравјето, освен биолошките разлики, влијаат и многу други фактори, а некои од позначајните се: насилството, економската положба, положбата во семејството итн. Имајќи ги предвид сите овие фактори и влијанија, доаѓаме до заклучок дека здравјето на жената е прашање коешто бара посебен третман.

Проблемите на прашањата со здравјето на жената се:

1. Во многу земји жените сè уште не ги уживаат своите репродуктивни права, односно немаат контрола над своето тело, и ова се поврзува со религијата. Тоа значи под велот на религијата („грев е да се убие фетусот” или „да се користи контрацепција”) или грижата за нацијата („ќе нè уништи чума”), на жените масовно им се скратува правото сами да донесат одлуки за својот живот и тело;
2. На некои специфични женски здравствени проблеми им се обрнува многу малку внимание (сè уште е висок степенот на смртност на жените при бременоста и породувањето);
3. Не се вложува доволно во едукацијата на младите

девојки и жени кога се во прашање сексуално преносливите заболувања и заштитата од несакана бременост (контрацепцијата);

4. Несензибилноста на институциите и персоналот којшто работи во нив за специфичностите на здравјето на жената, односно воспоставената практика на третирање на жените како да се мажи во „поинакво пакување“. Жените не се тоа. Затоа потребно е сите прашања коишто се однесуваат на здравјето на жените да се гледаат од женска перспектива.

5.3. Жените и образованието

Според податоците на Обединетите нации, околу една четвртина од светската популација е неписмена. Две третини од овој број им припаѓаат на жените. Во 19 земји повеќе од 75% од неписменото население се жени.

Причините за овие катастрофални разлики лежат во дискриминаторскиот однос кон правото за образование на женските деца. Оваа појава е распространета и во земјите во кои законот обврзува на задолжително основно образование. Женските деца се спречуваат од родителите да се образуваат или го напуштаат школувањето предвреме затоа што родителите сметаат дека на женските деца не им треба образование бидејќи треба да се грижат за домот и за семејството, или затоа што, според нив, се помалку способни од машките деца. Во некои земји, женските деца се присилуваат да го напуштат школувањето и да се омажат и да живеат во договорени бракови. Ако семејството е во финансиска криза, на женските деца им се прекинува школувањето со цел да им се овозможи на машките деца да го продолжат.

Примерот на Соединетите Арапски Емирати покажува дека жените имаат желба и сакаат да се школуваат ако имаат можност за тоа. Во таа земја од 1970 до 1990 година процентот на писмени жени пораснал од 7 на 76 бидејќи бил применет адекватен и добар пристап кон решавањето на проблемот на неписменоста.

Последните години сè повеќе се зголемува бројот на жените коишто се определуваат за високо образование. Перманентно се зголемува бројот на девојките што се запишуваат на факултети. Но, сепак, сè уште владее предрасудата дека парите вложени во школувањето на девојките се „фрлени пари“. Во врска со ова постои дополнителна дискриминација: девојките се обесхрабруваат или директно се спречуваат од страна на семејството, наставниот кадар или други авторитети да се определат за професии коишто се сметаат за традиционално машки. (Тие почесто се медицински сестри од докторки или повеќе се во општествените отколку во природните науки).

Факторот образование е во тесен однос со економскиот фактор бидејќи насекаде во светот знаењето носи профит, поголема економска моќ и подобар статус. Професиите што важат за „машки професии“ се многу попрофитабилни од тие што се сметаат за „женски професии“.

Образованието на жените е важен сегмент, бидејќи генерално влијае на целокупната положба на жените во општеството. Во почетокот на 20-от век на жените им било скратено правото на образование. И покрај тоа што денес во голем број земји образованието е загарантирано право со Устав, ова право не може секогаш да се практикува бидејќи сè уште постои дискриминација која го спречува остварувањето на ова женско човеково право. Ова, пак, ни ја покажува свеста на доминантниот дел на популацијата дека ЗНАЕЊЕТО Е МОЌ.

5.4. Жените и економијата

За да се разбере женската позиција во економијата, потребно е да се знаат неколку податоци:

Анализите на ОН говорат дека жените се сопственици само на 1% од светското земјиште. Жените се сиромашни и заработуваат една десетина од светскиот доход, додека со својата работа и труд учествуваат со вкупно две третини во светските работни часови.

Причините за оваа состојба потекнуваат директно од дискриминираната положба на жените и се делат на неколку

категории:

- Во многу земји, според обичајното право, а во некои од нив и законски, жените немаат право на наследство. Со обичајното право тие се присилени наследството да им го отстапат на своите браќа или на машките наследници;
- Женската домашна работа во семејството, обично, е неплатена работа, за која немаат ни здравствено ни социјално осигурување;
- Ако работат надвор од домот (бројот на жени што работат во различни професии од ден на ден се зголемува, така што жените сочинуваат речиси 40% од работната сила) тие во поголемиот број земји примаат помал надомест за вложениот труд од мажите (повикувајќи се на статистиката, тоа се движи од 30 до 40%);
- Жените се вработени во сектори кои се помалку профитабилни и носат помала заработувачка. Поделбата на женски и на машки професии сè уште е многу изразена. Таква е практиката и во многу поразвиени земји. Професиите што се карактеризираат како „женски“ се многу помалку платени од оние што се карактеризираат како „машки“.

Прашањата околу вработувањето и пониските примања се поврзани со другите женски прашања, како што се: образование, репродуктивни права, улогата на жената во семејството. Во многу земји, мажите имаат законско право да не им дозволат на своите жени да се вработат, но и ако немаат законско право, тие го користат обичајното право, и семејството е на нивна страна кога треба да се забрани вработувањето на жената.

Тогаш станува сосема јасно дека прашањето за економската позиција на жените не е важно само како прашање на сиромаштијата, туку и како инструмент на општеството да ги смести жените во позиција на помала моќ од мажите. Мажот, кој има економска моќ, тоа го пренесува и во другите односи, како што се бракот или партнерството, а со тоа добива и подобар статус во општеството.

5.5. Учеството на жените во донесувањето одлуки

Учеството на жените во донесувањето одлуки може да се претстави на две нивоа: Донесувањето одлуки во политиката - учество во структурите на власта и донесување одлуки на високи раководни места. И, едното и другото, имаат големо значење за жените. Анализите покажуваат дека жените немаат доволно вакво право, ниту во едниот ниту во другиот случај.

Во ни една земја на светот жените не се еднакво застапени со мажите во парламентот и во владата. Сите земји коишто имаат позначителен процент на застапеност на жени во владеачките структури имаат експлицитна политика за промовирање на еднакви можности и експлицитни механизми за спроведување на таа политика (на пример, квотите).

Зашто е важно жените да учествуваат во донесувањето одлуки?

Емелин Панкурст уште во 19-от век има кажано дека правото на глас за жените има три значења: прво, како **симбол**, второ, како **сигурносен механизам**, и трето како **инструмент**. Слично на ова, учеството на жените во донесувањето одлуки е симбол и знак дека, конечно, на жените им се достапни позициите на моќта. Второ, тоа е сигурносниот механизам за да се зачуваат здобиените слободи и права, и трето, тоа е инструмент за остварување на правата што сè уште не се добиени. Што значи тоа, покажува и примерот од земјите на комунистичкиот блок, каде што традиционалното учество на жените на ниво на парламентот – собранието, секогаш било од 10 до 20%. Во овие земји жените (иако понекогаш само на хартија) имаа поголеми загарантирани права. Со промените на системот, повеќето од овие земји влегоа во транзициски процеси, кои се одразија и на намалување на бројот на жените во структурите што донесуваат одлуки. Ова резултираше и со преиспитување на правото на абортус, право, кое жените го имаа повеќе од 30 години. Што се однесува до бројот и местата што ги заземаат жените во хиерархијата или во професиите, тука, исто така, јасно се гледа дискриминацијата: во средината на деведесеттите години на 20-от век, во земјите како што се САД и Британија, жените во

управувачките одбори или во високоплатените извршни функции биле застапени само со 1%.

Денес овие бројки се менуваат, но многу бавно: во Велика Британија како голем успех се потенцира тоа што бројот на жени во управните одбори од 1990-та до 2001-ва година се зголемил од 1% на 10%.

Бројот на жени на високи позиции и професии е директно и пропорционално поврзан со положбата на жените во општеството. Бавното менување на овие бројки го покажува нивото на отпор што го вложува општеството во менувањето на постојната состојба.

5.6. Како овие прашања се поврзуваат меѓусебно?

Интересно е да се погледне меѓусебната поврзаност и зависност на овие прашања. Учеството на жените во донесувањето одлуки, а посебно во структурите на власта, влијае да се занемарат прашањата и проблемите на дискриминацијата над жените. Бидејќи парламентите и владите во кои нема, или има сосема мал број жени, ги третираат овие прашања како прашања што не се од „национален интерес“ (овој тренд е посебно изразен во неразвиените земји или во земјите во развој), учеството на жените во структурите што донесуваат одлуки директно ќе влијае на тоа дали воопшто ќе се иницираат прашања во врска со насилството врз жените, образованието, економската позиција на жените или нивното здравје.

Прашањата на образованието се директно и тесно поврзани со економските прашања бидејќи од нивото на образованието на жените директно зависи нивната економска положба. Ова прашање, исто така, влијае и на прашањата од областа на здравјето (нивото на образование условува колку жените ќе бидат во состојба да дознаат повеќе за своето здравје, или да научат како да го заштитат).

Прашањата за економската позиција на жените, исто така, директно влијаат на прашањата од областа на здравјето

(жените како сиромашен дел на популацијата, не се во состојба да си овозможат пристојна здравствена заштита) и на насилството – таму каде што жените се во подобра економска состојба, имаат можност да си дозволат да излезат од оваа ситуација. Прашањата од областа на насилството, исто така, директно влијаат на здравјето на жената, кое во многу случаи е драстично загрошено бидејќи жените се изложени на физичко и на психичко малтретирање.

И на крајот, кругот се затвора со фактот – од нивото на образованието и од економската позиција директно зависи колку жените ќе бидат вклучени во процесот на донесување одлуки, бидејќи е јасно дека образованите жени ќе гласаат за жени, кои ќе ги застапуваат нивните права. Но, за жените воопшто да решат да се занимаваат со политика, потребно е да бидат образовани, а исто така, да имаат и добар материјален статус, што ќе овозможи рамноправно да се борат со кандидатите мажи.

Затоа, кога ги застапуваме женските права, треба да се гледа на ситуацијата како на една целина бидејќи ниедно од овие прашања не е можно да се третира изолирано од другите. Од друга страна, ниедна група не може ефикасно да се занимава со сите овие прашања. Затоа, за подобрувањето на позицијата на жените во целина треба секоја група да се фокусира на одредени делови од проблемите, а истовремено сите меѓусебно да соработуваат и да имаат заедничка стратегија.

5.7. Разликите меѓу женските прашања и социјалните прашања

Женското и феминистичкото движење застапуваат различни женски права и се занимаваат со прашања што може да се вбројат во споменатите категории. Под поимот социјални прашања, обично, се подразбираат прашањата што се однесуваат на правата на децата, старите лица, лицата со ограничени способности, сиромашните и други, значи прашања што се однесуваат на лица кои им припаѓаат на социјално загрозените категории на популацијата. Понекогаш во однос на ова се појавува конфузија и женските прашања се мешаат со

социјалните прашања. Во што е разликата?

Јасна разлика се добива ако го поставиме прашањето: **за чии права се залагаме и кого застапуваме?** Можеме да одговориме дека: ги застапуваме правата на жените, или ги застапуваме правата на маргинализираните групи. Женското движење се определува да ги застапува правата на жените.

5.8. Зошто се прават разлики?

Имајќи ја предвид големата дискриминација што се спроведува врз жените, сметаме дека важните прашања што се однесуваат на нив, треба да се одвојат од другите прашања, бидејќи жените се најголемата маргинализирана група. Потоа, мешањето на женските и на социјалните прашања овозможува да се замагли проблемот на дискриминација на жените. Тука не се смета дека жените се сиромашни затоа што се жени, бидејќи на нив се гледа како на припаднички на сиромашните групи. Овој став го спречува дејствувањето против сиромаштијата на жените затоа што се спроведуваат општи мерки против сиромаштијата. Така што, жените во групите каде што има и сиромашни мажи повторно се дискриминираат. Или владите, ако сакаат да ги решаваат проблемите на неписмените лица, резултатот ќе се одрази повеќе на мажите бидејќи нема да се земе предвид дека женските деца повторно ќе останат на страна (затоа што родителите и професорите по воспоставените механизми ќе им го скратат образованието на девојчињата).

Исто така, постои можност жените да се „загубат/стопат“ во некоја друга маргинализирана група, стари лица, лица со ограничени способности и слично и со тоа да се заборави на фактот дека постои двојна или тројна маргинализација. Жената што е сиромашна е дискриминирана и како жена и како сиромашна. Жената што има ограничени способности (инвалидитет), а истовремено припаѓа на некоја од етничките или расните малцински групи, е дискриминирана и како жена и како лице со инвалидитет и како припадничка на малцинска етничка група.

Потоа, кога женските групи се занимаваат со социјалните

проблеми, општеството ги враќа во улога на мајка: тие што се грижат, ги хранат и ги негуваат. Така што, нивната улога како столб на семејството се пренесува во општествени рамки и станува столб на општеството, односно се грижат за гладните, инвалидите, старите, децата, како и за секоја друга група на која и е потребна грижа, нега и внимание. А, тоа повторно нè враќа во патријархалната приказна.

Сето ова не значи дека ние ја застапуваме тезата дека не треба да се внимава на децата или дека не треба да се застапуваат нивните права. Мислиме дека треба да се направи јасна разлика. Да ја застапуваме идејата, да направиме чекор и да кажеме: ние сега зборуваме за жените, а не за децата; за жените, а не за старите; за жените, а не за инвалидноста; за жените, а не за сиромашните генерално.

6. ОПШТЕСТВЕНО АНГАЖИРАЊЕ НА ЖЕНИТЕ

Само мал број земји во светот се приближиле до бројот што обезбедува рамноправно учество на жените во политиката, што претставува вистинска заложба за демократските процеси. Во Република Македонија во моментот, и покрај воведувањето на квотите, присуството на жените во парламентот е 30,9%, додека во советите на општинските собранија жените се застапени со 26,7%.

Во барањето одговор на прашањата доаѓаме до следниве резултати, кои се прикажуваат како основни пречки и проблеми за малубројното учество на жените во политиката и во структурите што донесуваат одлуки, а тоа се: социо-културните фактори; третирањето на жените во политичките партии; изборните модели и медиумите.

Социо – културните фактори се длабоко всадени и општоприфатени норми за поделбата на одговорностите на жените и на мажите во целокупното живеење. Жената речиси секогаш се идентификува со домот и со семејството, а мажот со управувањето и владеењето. Грешката на мажот е грешка направена од одредена личност, која се повикува со име и

презиме, додека грешката на една жена се идентификува како грешка на сите жени. Средината, за жена што се кандидира, често има коментари од типот: „Што и треба политика, како да нема семејство за кое треба да се грижи?“ Додека никогаш нема коментар за маж – кандидат, како тој да нема семејство за кое треба да се грижи. Трагично е тоа што ваквите коментари не доаѓаат само од мажи.

Третирањето на жените во политичките партии – истражувањата направени со политичарките во Република Македонија покажуваат дека сите испитанички забележале дека ако една жена е автор на некој предлог, тој поминува со поголема дискусија и елаборирање отколку ако предлогот е од некој маж сопартиец. Сите забележале дека недовербата е поголема кон жените што треба да заземат некоја решавачка позиција во партијата, од една страна, а од друга страна очекувањата се двојно поголеми ако се работи за жени. Факт е дека политичките партии немаат еднаков критериум за жена и за маж на иста функција, за ова постојат повеќе примери дадени во истражувањето. Со цел да се надминат состојбите во политичките партии се воведоа квотите, како афирмативна акција за жените, која ќе овозможи пристап до структурите што донесуваат одлуки.

Членството и лидерите на политичките партии често се повикуваат на демократија и на демократски принципи, притоа заоравајќи дека 50% од населението се жени, но, од нив само 30% се претставени во парламентот. Со ова се наметнува прашањето колку се практикува демократијата.

Изборните модели – стручните лица, експертите и професорите по политика истакнуваат дека постои силна врска меѓу изборните модели и бројот на жените во парламентот и во локалната власт. Тие го истакнуваат пропорционалниот систем како многу поволен за жените. Овој модел им нуди поголема можност на жените за заедничка работа на кампањата со другите на листата. Со тоа се здобиваат со поголемо искуство во раководење и организирање кампањата и, што е најважно, поразот не се прифаќа како личен пораз, кој за жените е клучен за понатамошното ангажирање во политиката.

Улогата на медиумите – медиумите имаат голема улога во информирањето и креирањето на ставовите кај граѓаните, односно имаат важна улога во креирањето на претставата за жените во политиката. Меѓутоа, многу е важно медиумите да имаат сериозен пристап во третирањето на овие теми, бидејќи во спротивно, има негативен ефект и се рефлектира врз одржувањето и градењето на стереотипите.

6.1. Јавната и политичката сфера

Исклученост од јавната и од политичката сфера

Традиционалната дефиниција на политиката ги исклучува жените со поделбата на јавно и приватно, при што граѓанското, како и политичкото се поврзуваат со јавното. Дискриминацијата се реализира низ „систематска инхибиција“, која претставува збир на општествени механизми кои овозможуваат квантитативно намалување и квалитативно деградирање на активностите на жените и на нивната севкупна положба во општеството. Со отстранувањето на квотите, секаде се намалил бројот на жените во политиката, како и можноста за создавање модел што би служел како пример за поттикнување и регрутирање политичарки и активистки. **Последиците се: малубројност и недостиг на поддршка.**

Правилата на политичките игри

Мажите ги создаваат правилата на политичките игри и ги одредуваат стандардите за проценување на успешноста. Политичкиот живот е организиран во однос на машките вредности и нивниот стил на живеење. Традицијата и непишаните норми на машката доминација се длабоко всадени и влијаат на личниот, институционалниот и општествениот развој; останува многу малку простор за ново и неконвенционално мислење, а оние кои ја контролираат неформалната игра на моќта се тие што донесуваат одлуки. Губитник – добитник, напад, конкуренција –конфронтација, агресивноста и вулгарноста, се најчесто основа на политичкото однесување.

Последицата е ОДБОЈНОСТ, која жените ја чувствуваат кон политиката. Постоенето на т.н. машки модел на доминација резултира со тоа што жените сами се откажуваат од јавни ангажмани или од машкиот модел во јавниот живот.

Приоритетни теми

Разликите меѓу мажите и жените се изразени и во содржините и во приоритетите со кои се преокупирани. Тие произлегуваат од нивните различни интереси, воспитувањето и работното искуство. Врз машката доминација се врти традиционалната политика на „тврди теми“ како што се одбрана, финансии, индустрија и технологија. Програмите на политичките партии воопшто не се занимаваат со женските прашања, ниту, пак, со женските потреби во рамките на одредени прашања.

Последица: МАРГИНАЛИЗИРАЊЕ на женската перспектива и на женските теми. Социјалната политика, здравството, културата и женските човекови права остануваат теми од втор план.

Организирање на политичкиот живот

Работната шема на машкиот модел се карактеризира и со распоредот на работата, кој не ги зема предвид потребите на парламентарките или другите жени што се на функции. Тие, освен овој ангажман, имаат и втора или трета обврска, а тоа се одговорностите во семејството. Паралелно со ова, тие се и членки на разни одбори, групи, формални и неформални мрежи, и други, кои бараат успешно организирање на политичкиот живот. Многу жени се обидуваат да ги балансираат сите овие потреби, кои вклучуваат и работа до доцна навечер, состаноци и патувања. Но, за жал, сè уште не постои инфраструктурна поддршка, која жените ќе ги растовари од домашните обврски, а и другите членови на семејството не се расположени да го преземаат својот дел од одговорноста.

Последиците се ИСЦРПЕНОСТ И СТРЕС. Оваа ситуација овозможува многу жени индиректно да бидат уценувани да се

откажат од овој вид ангажирање или да почнат да се активираат кога се веќе повозрасни и кога обврските околу децата се намалуваат.

Перспективи

Денес демократијата е високоценета идеја. Таа е цел за многу поединки/ци, но и за многу народи. Таа подразбира **еднаквост во правата и јавната контрола над колективното донесување одлуки**. Тежнењето за приближување до овој идеал може да се реализира само преку воспоставување соработка со сите актери на граѓанското општество. Тоа подразбира мноштво луѓе кои се самоорганизираат во општеството, со цел да работат заеднички за решавање на своите проблеми.

Граѓанското или цивилното општество е истовремено мрежа на канали на јавното мислење, ги притиска властите, ги опоменува или ги спречува од евентуални обиди за пречекорувања на своите ингеренции и граници.

Што се однесува до жените, на **прво место** се нивните политички права – притоа, на политиката се гледа многу пошироко, како на неделлив дел од човековите права, додека **човековите права се основа на секое демократско општество**.

Како **второ**, во демократијата ставовите на различни групи се неопходни за донесување одлуки. Тоа подразбира дека интересите на жените се интегрален дел од демократската практика, а **општеството е демократско ако двата пола учествуваат во донесувањето одлуки и даваат придонес со своите различни искуства и ставови**.

На крај, можеби и една од најважните работи што ја поврзуваат демократијата и рамноправноста на половите е фактот дека една половина од светската популација и една половина од секоја држава се жените.

За развојот на демократското општество се одговорни и жените, и тоа кога стануваат свесни за постоењето на дискриминацијата,

а не се расположени да ги менуваат ставовите. Мажите, исто така, треба да ги менуваат ставовите кон жените во политиката, што подразбира создавање простор за поинакви приоритети (социјална политика, здравство, екологија, култура) и вредности со кои се придонесува кон општествена дебата и политичка култура.

Често се тврди **дека жените што влегуваат во машки сфери стануваат исти како мажите**. Овие ставови се под голем знак прашање и се дел од мизогените верувања, кои се шират од самите мажи, кои, пак, мораат да прифатат дека една жена е на исто ниво со нив. Самите жени ретко ја негираат својата женственост за да го задоволат овој услов. Познато е дека мажите се однесуваат поинаку кога се жените отсутни. Една жена е доволно за да влијае на однесувањето на мажите. Поголем број жени, сигурно, би ја поместиле оваа граница нанапред.

Стратегија на промени

Стратегиите за менување на правилата може да се претстават во три чекори: учење на правилата, нивно користење и менување. Под правила подразбираме: обичаи, конвенции, неформална практика, специфични регулативи кои се користат во јавниот живот и во животот на заедницата. Тука се вклучени сите нивоа од **законите, поделбата на трудот, хиерархиската структура, церемониите, традициите, навиките, ставовите**. Стратегијата на менување на правилата е заснована на верувањето дека е потребна промена, а за тоа е потребен поголем број жени.

Од што се плашат мажите ако жените се вклучат во јавната сфера?

- ❖ Промените;
- ❖ Непознатото;
- ❖ Губење на контролата и на моќта.

Рамноправноста на половите, за секого нема исто значење!

- ❖ **Закана** – за владејачката машка елита;
- ❖ **Предизвик** – за тие што ја разбираат и прифаќаат задолжителноста на промените, сојузниците;
- ❖ **Надеж** – за тие што влегуваат во политиката и сакаат темелно да ја менуваат.

7. ПОЛИТИКА

Во изворно значење е дејност што е поврзана со граѓанските, државните и јавните работи, со уредување на внатрешните односи во заедницата, вклучувајќи го и раководењето на работите. Синоними за политиката се и следниве зборови: паметно, мудро, разумно, внимателно, борбено, промислено, но и итро. Занимавањето со политика или учествувањето во јавното и општествено донесување одлуки води кон развој на човештвото, општествен развој, промени во однос на општите добра, отвореност и достапност кон информациите, пристап до општествените богатства и борба против секој вид дискриминација. Политиката, покрај ангажманот за подобрување на статусот на жените во сите области, е и поставување, расветлување во квартовите во кои живееме, градење градинки, легализирање на абортусот и обезбедување бесплатна контрацепција и решавање други многубројни, секојдневни проблеми и потреби на жените и на заедницата. Мораме да ја употребиме моќта што ја имаме како жени, активистки, граѓанки и гласачко тело. Наше право е да дадеме легитимитет на тие што ќе не застапуваат, но истовремено да бараме да полагаат сметки за мандатот што сме им го дале. За да го направиме тоа успешно, ние сме должни да научиме да се здружуваме и поврзуваме.

Секаде каде што политичкото здружување е забрането, граѓанското здружување е реткост. Само со политички плурализам се создаваат независни медиуми, независни синдикати и автономни граѓански организации независни од државата, т.н. НЕВЛАДИНИ ОРГАНИЗАЦИИ.

7.1. Граѓански организации

Во споредба со другите актери на цивилното општество, тука ситуацијата во однос на жените е поинаква. Висок процент раководни или координаторски места заземаат способни и храбри жени.

Причината зошто голем број жени се застапени во невладините организации е во тоа дека политичките партии, медиумите и синдикатите при нивното основање во своите редови имале потенцијал и концентрирана моќ на влијание или и самите биле блиски со владините механизми. Невладините организации до неодамна беа маргинализирани во однос на своето политичко влијание. Тоа е и една од причините што многу долго мажите беа незаинтересирани за нив. Во моментот, со зголемувањето на влијанието и моќта сè повеќе стануваат привлечни и за мажите. Нивното засилување ги потиснува жените од водечките позиции. Многу е важно да се разбере дека граѓанското општество е комплементарно, а не ривалски елемент на претставената демократија.

Привлечноста на невладините организации

Невладините организации се најактивниот дел од граѓанското општество. Нивната предност е базирана на две категории: **ЕФИКАСНОСТ И ЛЕГИТИМНОСТ.**

ЕФИКАСНОСТА подразбира:

Слобода

- Предуслов за креативност;
- Неоптоварување со правила, традиции, интереси, процедури;
- Лесно впуштање во општествени пионерски проекти, кои вклучуваат и ризици;
- Работа и покрај јавното мнение, подолго од другите организации на цивилното општество.

Флексибилност

- Градење креативни меѓусекторски сојузи или ад хок сојузи околу одредени проблеми и прашања;
- Во нивната природа е да се фокусираат на одредени прашања и проблеми, што овозможува да ги концентрираат своите ресурси од претерани компромиси и договарања;
- Политичарот мора да балансира меѓу спротивставените потреби и мора да биде подготвен за компромиси и спогодби.

Размена

- Благодарение на лесниот пристап до информациите и способноста да ги приберат, обработат и дистрибуираат, НВО здобија голема моќ во мобилизирањето на јавноста;
- Со помошта на новата технологија и виртуелната заедница, се појавуваат заеднички интереси и потреби што ги надминуваат географските, културните и политичките граници и бариери.

Легитимност, која ја црпат од своите особини:

- Непосредно искуство со корисниците;
- Вредни партнери на владата и на самиот профитен сектор затоа што се во секојдневен контакт со групите што се борат за задоволување на непосредните потреби;
- Обезбедуваат контакти помеѓу локалните заедници и финансиерите бидејќи имаат воспоставена меѓусебна доверба;
- Ги мобилизираат домашните ресурси, кои, обично, се недостапни на развојните проекти.

7.2. Предизвиците на женската политика

Силвија Брустад - Лабуристичка партија на Норвешка

Рамноправноста не треба да значи дека жените треба да станат мажи или да се откажат од семејството и децата за тронот на

кариерата и за професионалниот живот. Не се бара ниту мажите да станат жени. Рамноправност значи: секое човечко суштество, независно од својот пол, да има можност да се развие според своите индивидуални способности, вештини и желби, а не според наследените предрасуди и стереотипи, кои им ги делат улогите на жените и на мажите. Всушност, ова значи дека е природно, како за мажите така и за жените, да се ангажираат подеднакво за одгледувањето на своите деца.

8. ПОЛИТИКА НА ЖЕНСКИ НАЧИН

Нема сомнение дека жените се многу малку застапени во политиката. Сè уште мажите доминираат во големите и моќни организации и во телата избрани од народот. Оваа состојба влијае и на решенијата кои се донесуваат, а и на политиката која се спроведува.

Постојат причини за оваа машка доминација, и ние, жените мора да се справиме со нашиот дел на одговорноста за тоа. Веќе предолго во општеството ја прифаќаме половата дискриминација. Ние сами треба да сакаме да учествуваме во политиката, а истовремено и мажите да го сменат својот став кон жените политичарки.

Многу мажи имаат различни приоритети од жените. Се стремат кон „тешки“ политички теми, како што се: конструирање, финансии, економија и друго додека детските градинки, социјалната политика, здравјето и околината се типични области со кои се занимаваат жените. Ниедна од овие области не е подобра или полоша од другата. И обете се подеднакво важни и основни во општествениот живот. Ако сакаме да постигнеме рамнотежа помеѓу „тешките“ и „лесните“ вредности, важно е, жените да се вклучат во политиката. Жените поседуваат знаења и вредности, со што можат да допринесат во јавната расправа.

Женската политика бара поинаква политичка арена. Арена, каде што жените учествуваат, подеднакво со мажите, каде што работната ситуација и услови одговараат на секојдневниот живот на жената.

Ако сакаме да ја изнесеме идејата **Политика на женски начин**, првин треба да ја истражуваме културата на политичарите, улогите на политичарите и лидерите, културата на жените и нивната улога. Мора да ја дефинираме и анализираме состојбата, да внесеме промени и да влијаеме на промената на постојната култура. Мора да имаме храброст да ги предизвикаме закоравените ставови, очекувања и практики.

8.1. Политичка култура и улога на политичарите

Слободно можеме да кажеме дека сегашната политичка култура не е добра. Тоа е поврзано со фактот дека е скроена, од и за, луѓе кои имаат моќ. Традициите и нормите, длабоко се всадени и на многу начини влијаеле на личниот, политичкиот и организацискиот развој, создавале униформност помеѓу политичарите и не останало многу место за ново неконвенционално размислување. Животот на политичарите се карактеризира со борба за моќ, интриги, трки за престиж, конкуренција помеѓу индивидуи, но и взаемна поврзаност, единство, топлина, другарство и разбирање. Политиката создава сопствени победници и губитници. Победници се често оние кои ја контролираат неформалната група на моќта. Тие кои не ги држат конците во раце, најчесто остануваат настрана, надвор од процесот на донесување на одлуките.

И покрај позитивните аспекти на политичкиот живот, во политиката, во најголема мера доминираат механизмите на одбрана и напад. Ако сакаме поконструктивна политичка средина, треба да се обидеме да го измениме тоа и да настојуваче, заеднички да ги решаваме проблемите преку подобра комуникација и соработка.

Денес како што стојат работите, од политичарите се бара и се очекува многу. Тие секогаш мора да бидат во добра форма, добро облечени, подготвени и на услуга. Истовремено треба да бидат идеалисти со цврсти принципи, но доволно прагматични за да најдат одговори за компромиси. Мора да ги спречат конфронтациите и да ги надиграт тенденциите на разидување во своите редови. На овој начин, политичката култура создава успешни познавачи и професионални политичари, кои

изградиле способност за оправдување и бранење на своите ставови.

Често пати тоа оди на сметка на слушањето на другите. Мора да се запрашаме, дали сакаме работите да бидат така поставени. Дали политичарката треба да стане таков вид на супериорно битие? Политиката ги засега сите луѓе во општеството. Тоа значи дека во политиката треба да има место за „**обичните**“ луѓе.

8.2. Потребни политички квалитети

Во повеќе наврати, политичарите дефинирале и дискутирале за тоа кои атрибути се на цена во политичкиот свет, и меѓу другото спомнати се следните:

- Вештина на говорење и изразување;
- Лојалност кон раководството;
- Подготвеност и способност да се прифатат правилата на играта, било да се формални или неформални;
- Подобра способност на прилагодување;
- Дobar впечаток во медиумите;
- Друштеност и дружелубивост;
- Придржување до цврсти принципи;
- Способност за правилно одлучување, изведување на заклучоци и изнаоѓање решенија.

Како што гледате многу се бара од политичарот. Секој од овие атрибути сам по себе е позитивен, но речиси никој не ги поседува сите. Затоа, за некогo влезот во светот на политиката, под овие услови, може да претставува потешкотија. Не губете надеж! Нема многу луѓе кои можат да го задоволат овој идеал. Ниту општеството, ниту пак борбата за еднакви можности има придобивки од ова. Не сакаме таква политика, каде сите би биле супержени или супермажи. Потребна е храброст и решителност да се напуштат традиционалните улоги, но условите за учество во политиката мораат да се сменат за да се вклопат во секојдневниот живот на жените. Ова значи промена, не само во методите на работа, туку и во начинот на водење и на сè она што се бара од политичарот.

8.3. Улогата на лидерот

Традиционално, улогата на лидерот е моќна улога. Многу често нашите водачи стануваат наши модели за идентификација. Затоа е важно, на нашите водачи да им се дадат најдобри услови за да вежбаат како се раководи, преку едукација и тренинг. Фрлање на луѓето во длабока вода за да научат како да пливаат е примитивен и ризичен начин на учење како се раководи. Во минатото лидерот требало да биде авторитативен. Сега барањата се сосема поинакви, но традиционалната улога на лидерот постои и доведува до тоа малку жени да ги прифатат обврските на лидерството. Меѓудругото, истражувањата, ги издвојуваат следните барања кои денешните лидери мора да ги исполнат:

- да бидете тој/таа;
- да умеете да слушате;
- да бидете вешти во комуницирањето;
- да градите гледишта и мислење;
- да ги гледате работите во перспектива;
- да се осмелите да ризикувате;
- да се справувате со конфликтите;
- да изразувате критики;
- да ја пребродите осаменоста и да издржите тешки работни програми и долг работен ден;
- да бидете технички обучени, упатени во политичките случувања и креативни;
- да бидете чувствителни и да имате разбирање;
- да го мотивирате вашиот персонал.

Овие квалитети и некои други мораме да ги разгледаме и да видиме кои се позитивни. Тогаш, можеме да продолжиме и да видиме кои од нив ги поседуваме, а кои мислиме дека се позитивни и силни и треба да ги развиваме кај себе.

8.4. Атрибути коишто се потребни за создавање на едно похумано и демократско општество

Тоа што го бараме од идните политичари/ки и лидери/ки е следното:

- повеќе да се грижат за она што работат, отколку за нивната позиција;
- да имаат квалитети за организирање на администрацијата;
- да се служат со јасен и недвосмислен говор;
- да се добри организатори и планери (искуство од дома, семејството и работата);
- да имаат обзир, да се грижат и да имаат манири;
- да се совесни;
- да имаат висок степен на флексибилност;
- да ги гледаат работите во ново светло;
- да ги гледаат работите во контекст, да ја гледат целината и вредностите;
- да се храбри, кретивни, интуитивни, темелни, одговорни;
- да ја сфаќаат важноста на чувствата;
- да покажуваат дипломатија;
- да се насочени кон постигнување резултати.

Од многу причини, важно е да се има подеднаков број на жени, колку и мажи, во политиката.

9. УМЕТНОСТА НА АРГУМЕНТИРАЊЕТО И ДЕБАТИРАЊЕТО

Докажување – аргументирање

Повеќепати се случува за иста работа да имаме различни, па дури и спротивни мислења. Тоа подразбира право на различност. Но, сепак сите ставови не се исти т.е. само некои од нив се потпираат на основани причини. За да направиме избор, да донесеме или да ги одбраниме нашите одлуки, односно да ги поддржуваме одлуките на другите, треба да бидеме способни

да ги разликуваме ставовите што се добро образложени од оние кои не се. Тоа значи дека треба да бараме докази. Доказите можат да се сфатат како форма преку која ја проверуваме вистината. Доказот, е и начин на кој ги браниме ставовите, односно ги убедуваме другите за нивната вистинитост (не грешиме ако имаме цврст став, грешка е кога не сме во состојба да го аргументираме и браниме).

Критичкото читање или критичкото слушање на излагањето секогаш подразбира идентификување на тврдењата со нивните автори во однос на некои прашања и на начинот како го образложуваат и докажуваат тоа. Секое докажување се состои од два вида искази: **тези** (искази со кои се тврди нешто) и **причини** (кои имаат за задача да ја поддржуваат тезата). Сликвито кажано, причините се столбови што ја поддржуваат тезата. Спротивставување на ставот подразбира и насочување на критиката кон самата теза (тези) и кон причините на кои лежи тезата, односно на логичните врски меѓу тезите и причините, или на сите елементи заедно.

Речник:

Аргумент (лат. Argumentum) докажано средство, доказ, причина, образложување.

Аргументирање (лат. Argumentation) заклучоци како доказ, докажување, заклучок, начин на донесување заклучок и докажување.

Уметноста на аргументирањето и дебатирањето

- ДОБРО ПОДГОТВИ СЕ ЗА ДИСКУСИЈА;
- ИМАЈ ЈАСЕН СТАВ;
- ИЗНЕСИ ГИ СВОИТЕ НАЈСИЛНИ АРГУМЕНТИ;
- БИДИ КОНКРЕТНА – ПРЕТСТАВИ ГИ ФАКТИТЕ;
- БИДИ ПРЕЦИЗНА И ТОЧНА;
- УПОТРЕБУВАЈ ЈАСЕН И СЛИКОВИТ ЈАЗИК;
- КОРИСТИ ПРИМЕРИ (ИЛУСТРАЦИИ);
- ПОТЕНЦИРАЈ ГИ ПРЕДНОСТИТЕ НА ТВОИТЕ СТАВОВИ;
- БИДИ ОФАНЗИВНА;
- ВНИМАТЕЛНО СЛУЖИ СЕ СО ГЕНЕРАЛИЗИРАЊЕТО

(ВООПШТУВАЊЕТО);

- ПОВТОРУВАЈ ГИ АРГУМЕНТИТЕ НА РАЗЛИЧНИ НАЧИНИ;
- СЕКОГАШ ПОВТОРУВАЈ (ПОТЕНЦИРАЈ) ЈА СВОЈАТА ОСНОВНА ПОРАКА ИЛИ ЗАКЛУЧОК;
- БИДИ СВЕСНА ДЕКА ДРУГИТЕ УЧЕСНИЦИ ВО ДИСКУСИЈАТА МОЖАТ ДА ГИ ПРИКРИВААТ, ИЗВРТУВААТ ИЛИ ЗАОБИКОЛУВААТ ФАКТИТЕ, ДА ГИ ЗАМЕНАТ ИЛИ ИСКРИВАТ ТЕЗИТЕ;
- ПОСТАВУВАЈ ПРАШАЊА;
- ИНСИСТИРАЈ НА ОДГОВОРИ;
- БАРАЈ ОД СОГОВОРНИКОТ ДА ГИ ВТЕМЕЛИ СВОИТЕ ТВРДЕЊА И ЛОШИ АРГУМЕНТИ;
- НАГЛАСИ ГИ КОНТРАДИКТОРНОСТИТЕ;
- БАРАЈ ТВОЈОТ СОГОВОРНИК ДА БИДЕ КОНКРЕТЕН;
- ИЗБЕГНУВАЈ ОБВИНУВАЊА;
- ИЗБЕГНУВАЈ ИЗЈАВИ ОД ТИПОТ: веќе е кажано, тоа што го мислев... веќе е познато.....немав намера, но... ќе бидам кратка.....;
- НЕМОЈ ДА ДОЗВОЛИШ ДА ТЕ ИСПРОВОЦИРААТ СО КОМЕНТАРИ (игнорирај ги).

Како да се стане уверлива дискусантка

- Биди своја, не играј улоги;
- Изненади ја публиката;
- Не ги порекнувај фактите;
- Биди чесна – играј фер;
- Почитувај го својот противник;
- Признај дека не знаеш;
- Не отворај премногу прашања;
- Фокусирај се на проблемот;
- Зборувај кратко и јасно.

10. ТЕХНИКИ НА ДОМИНАЦИЈА

Секоја жена која ќе одлучи да се занимава со политика и јавно да се ангажира треба да биде свесна и да ги препознае механизмите на машката доминација во јавната сфера. Исто така, треба да биде спремна да направи стратегија за отпор на машката доминација.

Техники на доминација

- Создадени сме да бидеме невидливи;
- Исмејување;
- Задржување на информации;
- Двојно казнување;
- Укажување на вина и на срам;
- Крадење на предлог;
- Прекинување;
- Омаловажување и навреди.

КАКО ДА СЕ НАДМИНАТ ТЕХНИКИТЕ НА ДОМИНАЦИЈА

КАКО ДА СЕ СПРОТИВСТАВИТЕ НА ТЕХНИКИТЕ НА ДОМИНАЦИЈА

- Предочете им на мажите дека сте ги разоткриле техниките на доминација;
- Именувајте ги, набројте ги;
- Чекајте мир – тишина пред да почнете да зборувате;
- Дајте на знаење дека сте прекинати;
- Вратете го украдениот предлог на сопственичката;
- Поддржете ги жените;
- Шегата со шегата се избива;
- Игнорирајте ги исмејувањата;
- Добро подгответе се за состаноците;
- Вмрежувајте се со женски неформални групи;
- Меѓусебно неформално разменувајте информации;
- Придобајте машки сојузници;
- Никога кон жените не користете техники на доминација, а кон мажите, доколку немате подобро решение.

11. ВМРЕЖУВАЊЕ

Создавање на мрежа

Свесна сум, исто како и моите сонародници, дека битките создаваат чудни партнерства. Кога доаѓа до несогласувања се обидуваме да ги решиме или се разделуваме, или ги менуваме стратегиите. Но јас, не се сомневам во своите способности на лидерка, ниту во способностите на другите жени.

Хаунани – Каи Траск

Во однос на креирањето на простор за јавно изнесување на ставовите, за да можеме да оствариме видливи резултати во било која област, потребни ни се одредени вештини.

Вмрежувањето е една од тие вештини.

Вмрежувањето овозможува да се развие мрежа на контакти и сојузници/чки кои можат да помогнат во работата на заедничката цел. Добрите контакти можат да го поткренат кредибилитетот на идеите за кои се залагаме.

Мрежата ја сочинуваат поединки/ци или групи поврзани во слабо структурирана група. Мрежата на контакти треба да обезбеди постојан проток на информации (што може да заштеди драгоцено време и средства во фазата на истражување). Контактите за време на работата се остваруваат спонтано, но добро е да се направи стратегија и да се креираат контакти и односи со групите/поединките за кои цениме дека се важни за целта која ја застапуваме.

За да заживее мрежата, потребно е причината за постоењето на мрежата да им биде јасна на сите. Исто така, размената на информации мора да биде обострана (не можеме да очекуваме само да ги добиваме). Вмрежувањето се планира за првата фаза во креирањето на стратегијата на јавно застапување. Подразбира идентификување на сите лица во заедницата кои

гледаат слично на одредени проблеми и сакаат да делуваат во ист правец.

Со вмрежувањето се постигнува поголема самодоверба; ни ја буди свеста за заедништво во кое се уважуваат различностите, а одговорностите се распоредуваат; не учи на користење на модерни техники на комуникација и размена на информации; го потврдува поединецот како дел од целината. Поврзани на повеќе начини и нивоа, создаваме моќ и сила на влијание.

11.1. Различни облици на заедничко делување

Во зависност од односите и врските помеѓу соработниците кои се здружени за постигнување на целта, можат да се разликуваат:

- ***Кооперација – врски со послаб интензитет***

Во кооперацијата постојат неформални односи на соработка договорени за пократок рок, се разменуваат информации само за моменталната активност (проект) и во ваквата соработка не постои поделба на овластувања.

- ***Координација – врски со среден интензитет***

Координацијата подразбира поформален однос, план и поделба на улогите. Координацијата отвора можност за комуникација, но секој си ги задржува своите овластувања. Прашањето на моќта може да биде спорно, но средствата и заслугите се споделуваат.

- ***Колаборација – врски со јак интензитет***

Колаборацијата има потраен однос, за неа е потребна нова структура, заедничка мисија и потполно вклучување. Се карактеризира со долгорочно планирање и потполна комуникација на сите нивоа.

- ***Коалиција***

Коалицијата е сојуз на повеќе организации, поединци или други форми на здружување кои се заложуваат за разрешување на

одреден проблем на идентичен начин. Во коалицијата секоја организација, група, поединец ја задржува автономноста на дејствувањето.

11.2. Што е тоа што коалицијата ја прави елоквентна?

1. Бројноста

Бројноста е многу важна во коалицирањето, колку е поголем бројот на граѓани вклучени во лобирањето, толку тоа укажува на важноста во разрешувањето на проблемот.

2. Разнообразноста на учесниците во лобирањето

Разнообразноста на учесниците во лобирањето донесува и разнообразни таленти, знаења и вештини, кои се добредојдени во активностите.

3. Размена на знаења и вештини

12. ЈАВНО ЗАСТАПУВАЊЕ

12.1. Јавно застапување или секојдневна политика

Advocacy, јавното застапување, не е поврзано само со високата државна политика, до која многумина немаат пристап. Сепак ние не мислиме дека државната политика е неосвојлив терен или поле на кое не е можно да се влијае. Напротив, тоа е област и секојдневен терен каде нашите проблеми и потреби се најочигледни, каде истите најдобро ги познаваме и со понудените наши решенија најдобро можеме да учествуваме и делуваме. Нашето општество во наследство ја има авторитарната политичка култура, која долго време условуваше неможност на поединецот/ката да се вклучи активно во идентификувањето и решавањето на проблемите на заедницата, и при тоа да подлежи на одговорност за своите одлуки или за својата неактивност. Преземањето на моќта од страна на поединецот е прашање на храброста, поседување на знаења и вештини за секојдневно освојување на политичкиот простор. Жените со нивниот долгогодишен активизам, и присуство во невладиниот сектор, покажаа спремност својата

судбина и судбината на целата заедница да ја преземат во свои раце.

12.2. Што е јавно застапување ?

Тоа е процес на организирани акции (во време и простор), насочени кон официјално овластените донесувачи на одлуки, со цел да се постигне влијание за иницирање и создавање на промени во сферата на јавната политика. Застапувањето е процес на делување, кој влијае да се отворат нови простори, нови политики, нови закони. Тоа е инструмент на демократијата и рамноправноста, кој вклучува различни видови на активизам: граѓански акции, граѓанска непослушност, преговори, остварување на влијание, судски процеси, ценкање и сл.

МИСИЈА на јавното застапување е создавање на праведно и хумано општество. Општеството е праведно, доколку интересите на маргинализираните групи, групите со помала економска моќ и уште помало политичко влијание, ќе бидат праведно застапени.

Јавно застапување е насочување на вниманието на заедницата на некоја важна тема, вршење притисок врз оние кои ги донесуваат одлуките, да преземат адекватни и праведни решенија.

Јавното застапување бара иновативност и желба за експеримент. Со него не се игра со сигурност, туку секогаш се бара повеќе. Во јавното застапување се учествува со целото битие и животно искуство.

Јавното застапување бара да се преземете главната улога и да не се биде само статистка. Всушност, јавното застапување посакува и мора да се занимава со политиката/политиките. Јавното застапување поставува прашања на кои се бараат конкретни одговори – Кој што направил и зошто? Колку направил? Кога го направил тоа?

Јавното застапување бара рамномерна распределба на политичката и економската моќ помеѓу жените и мажите.

12.3. Елементи на јавното застапување

1. Карактеристики

- **ДА СЕ ПОБАРА** – нешто од други поединци, групи, невладини организации, институции;
- **ДА СЕ ПРАША** – да се поставуваат суштински прашања и да се повикаат на одговорност претставниците од политичкиот систем/системи од локално до национално ниво;
- **ДА СЕ ЗАНИМАВА** – со теми кои се заобиколуваат и обично остануваат неразрешени, а се однесуваат на поединци и групи кои имаат недоволна моќ (или воопшто ја немаат) и влијание во општеството;
- **ДА СЕ СОЗДАВААТ** – нови политички искуства во однос на прашањата поврзани со економската и политичката моќ;
- **ДА СЕ АНГАЖИРААТ** – жените и мажите кои се заинтересирани за иницирање на промени во одредена политика. Тие кои ќе имаат непосреден свој интерес, или тие кои веруваат дека можат да имаат интерес од резултатите на промените во политиката/ките;
- **ДА СЕ ИНИЦИРААТ И ОТКРИВААТ** – нови начини на размислување и делување, со цел да се решаваат постоечките проблеми.

2. Начини на јавното делување

1. Граѓанска непослушност, соопштенија и апели;
2. Помош и поддршка во судските апели;
3. Протести и петиции;
4. Демонстрации и штрајкови;
5. Перформанси, истражувања и извештаи;
6. Лобирање, преговарање, дистрибуција на материјали;
7. Трибини и тркалезни маси;
8. Едукација и информирање;
9. Вмрежување и коалиции;
10. Организирање кампањи.

Предуслови

Јавното застапување ќе биде успешно, единствено ако неговите креатори и спроведувачи одлично го познаваат општеството и системот. На тој начин, се зголемуваат шансите за добри резултати, а се намалува ризикот од неуспех и разочарување. Оттаму, пред да започне јавното застапување, неговите иницијатори мора да бидат запознаени со:

1. Структурата и процедурите на институциите на системот;
2. Надлежностите и одговорностите што ги имаат институциите;
3. Врските што не се формално зацртани помеѓу институциите;
4. Моќта на институциите, нивните претставници, раководителите и слично;
5. Ограничувањата што постојат и кои мора да се почитуваат и знааат;
6. Влијанието коешто може да се изврши врз одредени лица или пак врз јавноста воопшто.

Темели за квалитетна акција

Употребата на соодветни стратегии и техники е основен предуслов за успешно изведено јавно застапување. Постојат голем број стратегии и техники, кои треба да се користат селективно и во согласност со целите на јавното застапување

13. КРЕАТИВНО РЕШАВАЊЕ НА ПРОБЛЕМ – ЈАВНА АКЦИЈА

Првата фаза на динамиката на процесот на јавното застапување се однесува на идентификувањето на проблемот, поставување на конкретни цели и одредување на **планот за акција**. Во оваа фаза се уште не сме дојдени до конечни решенија, кои се градат низ размена на информации и искуства со сите вклучени и заинтересирани страни, нашите соработници и сојузници. Решенијата првенствено се однесуваат на методите

со кои посакуваме да ја постигнеме целта, давајќи и предност на тимската работа.

За секој проблем постои решение!

1. Истражување на причинителите и прибирање на информации

- Кои се луѓето чијшто проблем бара решение?;
- Што го прави специфичен проблемот (контекстот);
- Каде се тие луѓе?;
- Кога проблемот се појавил?;
- Како проблемот најдобро се препознава?;
- Зошто постои проблемот?;
- Последиците од проблемот – до што може да доведе игнорирањето на решавањето на проблемот.

2. Барање на идеи и можни решенија за проблемот

- Користење на бура на идеи (брејнсторминг) преку **слободни асоцијации** умствени мапи и различни шематски и табеларни прикази кои ќе ви помогнат да бидете конвенционални;
- Истражувајте ги новите идеи, надградувајте ги и не ги преценувајте во оваа фаза;
- Направете избор само на некои од нив, 3 - 4 кои најмногу ве интригираат.

3. Пронајдете го решението

- Поставете колку што е можно поголем број на критериуми за проценување на идејата (во однос на успешноста за постигнување на целите);
- Одлучете се за најважните критериуми;
- Во однос на најважните критериуми одредете ги можните решенија.

4. Кон реализацијата

- Реализацијата зависи од бројноста на актерите кои ќе ја спроведат промената;
- Примателите на пораката треба прецизно да бидат

идентификувани и пораката да биде адекватна на нив;

- Најдоброто време за реализирање на акцијата (решенијата);
- Kontra аргументи за можни приговори и појавување на тешкотии;
- Критериуми за избор на акција;
- Ефикасност, конкретност, постоечки ресурси, краток рок, економичност.

АКЦИЈА	
---------------	--

ЧЕКОРИ ВО АКЦИЈАТА

ЧЕКОР1	ОПИС	КОЈ	КОГА
ЧЕКОР 2	ОПИС	КОЈ	КОГА
ЧЕКОР3	ОПИС	КОЈ	КОГА
ЧЕКОР4	ОПИС	КОЈ	КОГА
ЧЕКОР 5	ОПИС	КОЈ	КОГА

- ПОТРЕБНИ СРЕДСТВА
- МОЖНИ ТЕШКОТИИ

14. ВКЛУЧУВАЊЕ НА РОДОВИТЕ ОДНОСИ ВО ГЛАВНИТЕ ТЕКОВИ НА ОПШТЕСТВОТО (gender mainstreaming)

Вклучувањето на родовите односи во главните текови значи интегрирање на перспективата за родова еднаквост во сите главни (а со тоа и вообичаени, секојдневни) активности на власта на стратешко, програмско и проектно ниво. Тоа значи:

- **Создавање** и јакнење на политичката волја за достигнување на родова еднаквост и праведност на локално, национално, регионално и глобално ниво;
- **Инкорпорирање** на родовата перспектива во процесот на сите министерства и агенции на владата, особено оние кои се занимаваат со микроекономско развојно планирање, управување и законодавство;
- **Интегрирање** на родовата перспектива во секторските циклуси на планирање, вклучувајќи анализи, развојни проценки, имплементација, мониторинг и евалуација на стратегиите, програмите и проектите;
- **Употреба** на родово распределени податоци во статистичките анализи, со цел да се процени како стратегиите различно влијаат врз жените или мажите;
- **Зголемување** на бројот на жените во одлучувачките структури во власта, јавниот живот и приватниот сектор;
- **Обезбедување** вештини и обуки за родови анализи за оние кои се вклучени во процесот на одлучување, раководителите и другиот клучен персонал, со цел тие да знаат како да ја инкорпорираат родовата перспектива во нивната работа;
- **Создавање** врски меѓу властите, приватниот сектор, граѓанското општество и останатите субјекти, со цел обезбедување и координација на работењето и расположливите ресурси.

Развивање на родовата машинерија

Развојот и формирањето, како и функционирањето на родовата машинерија во голема мерка зависи од формирањето или пак унапредувањето на одредени механизми и закони.

Формирањето на Женско Парламентарно Лоби е од исклучителна важност

за покренување на машинеријата. Бројот на жени во Парламентот, може да се смета за критична маса која може да иницира предлози и расправи по одредени прашања, да дава мислење за правните акти од аспект на еднаквите можности, но и да учествува во работата на останатите собраниски комисии, со цел да влијае врз донесувањето на родово сензитивни одлуки.

Женска граѓанска иницијатива АНТИКО

„Жените Ромки тоа го можат “
- збирка на текстови

**Издавач: Женска граѓанска иницијатива
АНТИКО, Скопје - Македонија**

Адреса: „Тале Христов“ лам.1 лок.9, Скопје
Тел.++389 (0)2 2 614 641;
факс++389 (0)2 2 60 11 12

е-маил : antico@mt.net.mk
www.antiko.org.mk

Едитор : Ѓунер Небиу
Лектор: Анета Василева Лубецкиј
Дизајн: Александра Робев
Печатење: Пропоинт – Скопје

Скопје, 2012

